

Реєстрація народження

КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Рекомендується вжити всіх можливих заходів для сприяння реєстрації народжень дітей, які відбулися на непідконтрольних Уряду територіях (НПУТ), а також в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією (надалі – «Крим»), зокрема, таких кроків:

- Забезпечення відповідності системи реєстрації цивільного стану національним і міжнародним стандартам, а також її доступності для всіх, без жодної дискримінації та безкоштовно.
- Впровадження адміністративної процедури реєстрації народжень, що має бути гнучкою та враховувати життєві обставини сімей, які проживають на НПУТ і в Криму, шляхом спрощення вимог до документів, надання послуг реєстрації у безпосередній близькості до лінії розмежування та розповсюдження інформації про таку процедуру.

ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ ЗГУРТОВАНІСТЬ

Якщо Уряд виконає ці рекомендації, все більше дітей, народжених на НПУТ і в Криму, матимуть українські свідоцтва про народження. Це створить основу для забезпечення багатьох громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав дитини. Ці діти зможуть отримати доступ до медичних послуг, відвідувати українські школи, отримати українські паспорти та реалізувати всі права, пов'язані з громадянством. Це не тільки попередить безгромадянство, але й стане інвестицією у майбутнє молодих українців. Уряд продемонструє комплексну політику захисту прав дитини та закладе основу для соціальної згуртованості, шляхом встановлення основоположного зв'язку між державою та окремими громадянами.

Визнаючи, що реєстрація народження є першим кроком на шляху до визнання правосуб'єктності, що є критично важливим для захисту прав людини, ціль 16.9 Порядку денного ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року має на меті «до 2030 року забезпечити наявність у всіх людей документів, що посвідчують особу, зокрема свідоцтва про народження».

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Вже понад п'ять років конфлікт на сході України та окупація Криму, а також обмеження свободи пересування негативно впливають на значну кількість осіб, зокрема через те, що їм важче отримувати документи про державну реєстрацію актів цивільного стану, видані Урядом України. Хоча в Україні діє судова процедура, що дає змогу отримати свідоцтва про народження для дітей із НПУТ, такі дії є обтяжливими та недешевими, особливо для вразливих сімей. Огляд судових рішень за 2016-третій квартал 2019 рр. та статистичної інформації, наданої Міністерством юстиції України свідчить про те, що приблизно 45% дітей, народжених на НПУТ Донецької та Луганської областей, а також близько 12% у Криму отримали свідоцтва про народження, видані урядовими органами України.

Крім того, процедура, що передбачає медичну

Лише **45%** дітей,
народжених на НПУТ
Донецької та Луганської областей,
а також **12%** у Криму
отримали українські свідоцтва
про народження

перевірку народжень спеціальними комісіями із залученням міжнародних гуманітарних організацій, яка дає змогу розміщувати спеціалістів на НПУТ, на сьогодні існує тільки на папері та видається занадто тривалою та складною в реалізації.

На початку 2018 року в Україні було прийнято закон № 2268 «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Законом було підтверджено недійсність усіх документів, виданих на НПУТ, але запроваджено виняток для «документів, що засвідчують факти народження або смерті людини». Ці документи можуть додаватися до заяви про реєстрацію народження/смерті в установі реєстрації цивільного стану України. Водночас цей виняток стосується лише документів, виданих на НПУТ Донецької та Луганської областей, але не в Криму. Уряд досі не запровадив процедуру забезпечення виконання цього положення.

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розробка адміністративної процедури

Після прийняття закону № 2268 органи влади працювали над розробкою проекту механізму запровадження адміністративної процедури реєстрації народження і смерті на НПУТ і в Криму. Щодо такого підходу були висловлені застереження з огляду на занепокоєння щодо дійсності документів. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та ВПО² у співпраці з громадськими та міжнародними організаціями розробили проект нормативно-правового акту, що визначає етапи запровадження адміністративної процедури. 23 жовтня 2019 року, Міністерство юстиції повідомило про нову процедуру, створену шляхом внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я» від 9 січня 2003 року³. Всупереч адвокатури щодо спрощення цієї процедури, яку здійснювала ООН, цими змінами створюється додатковий адміністративний етап у процесі цивільної реєстрації, як повідомляється, з метою попередження ризиків щодо перевірки достовірності документів, виданих на НПУТ. До того ж, ці положення не регулюють питання народжень та смертей, що відбулися в Криму, що досі вимагають залучення судів. ООН готова надати підтримку у визначенні обґрунтованих заходів зменшення ризику, зокрема, надання спеціалізованої підготовки спеціалістам із реєстрації актів цивільного стану, що працюють у районах поблизу лінії розмежування та на адміністративній межі з Кримом.

Раціональна та ефективна адміністративна процедура реєстрації народження дала би змогу батькам на НПУТ і в Криму реєструвати народження дитини в органах державної реєстрації на підставі своєї заяви, підтвердженої наявними документами, які засвідчують народження, виданими на НПУТ або в Криму (наприклад, повідомлення про народження дитини, медичні реєстраційні записи). Реєстрація народження здійснювалася би швидко, без необхідності оплати батьками. Оскільки вимоги були би значною мірою подібні до вимог, які стосуються всіх українців, така адміністративна процедура була би недискримінаційною.

Рекомендації:

- Внести необхідні законодавчі зміни, що виключають документи, пов'язані з народженням або смертю, видані в Криму, із загального правила невизнання документів, виданих там. Це забезпечить однаковий підхід до вирішення питань щодо документів, пов'язаних з народженням або смертю, виданих на НПУТ або в Криму.
- Запровадити адміністративну процедуру реєстрації народження і смерті на НПУТ і в Криму, що є раціональною, ефективною і відповідає вимогам закону № 2268.

Забезпечити врахування у процедурі обставин сімей, які проживають на НПУТ і в Криму

При перетині лінії розмежування/адміністративної межі з метою доступу до адміністративних послуг, таких як реєстрація народження, люди стикаються з ризиками, несуть витрати і витрачають багато часу. Для забезпечення більшої доступності реєстрації народження необхідно своєчасно надавати такі послуги поблизу лінії розмежування/ адміністративної межі. Наприклад, поблизу контрольних пунктів в'їзду-виїзду можна розгорнути мобільні реєстраційні служби.

Підвищенню поінформованості громадськості про важливість реєстрації народження і наявність спрощеної процедури сприятиме ефективна інформаційна кампанія. Метою цього є забезпечення

2. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та ВПО було об'єднано з Міністерством у справах ветеранів. Всі нормативно-правові напрацювання були передані новому Міністерству у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та ВПО.

3. Текст Постанови ще не оприлюднено.

рівноправного доступу до реєстрації всіх дітей, народжених на території України.

Рекомендація:

- Забезпечити врахування у процедурі обставин сімей, які живуть на НПУТ і в Криму, шляхом спрощення вимог до документів, надання послуг реєстрації поблизу лінії розмежування та поширення інформації про процедуру.

Роль чинних процедур реєстрації народження

У складних випадках або за відсутності достатньої інформації для чіткого встановлення факту народження дитини можна й надалі використовувати судову процедуру. У таких випадках було б справедливо відмовитися від стягнення судових зборів.

Хоча закон № 2268 містить положення про звільнення від сплати судових зборів у деяких випадках, пов'язаних із конфліктом, таке положення сформульоване неоднозначно, тому дотепер його застосування було непослідовним. Крім того, процедура, що вимагає медичної перевірки народження, може бути застосована тільки для випадків народження поза клінічними умовами.

Рекомендація:

- Продовжити застосування чинної спрощеної судової процедури та процедури медичної перевірки на додаток до адміністративної процедури.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Міжнародні стандарти

Реєстрація народження дитини є базовим правом, визнаним статтею 7 Конвенції про права дитини і статтею 24(2) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Кожна дитина має право бути зареєстрованою при народженні без будь-якої дискримінації. Реалізація цього права має важливе значення для реалізації всіх інших прав, оскільки реєстрація встановлює правове визнання урядом існування дитини.

Реєстрація народження також є важливою для впровадження гарантій для дітей, які інакше можуть стати особами без громадянства, зокрема, гарантій, що містяться в Конвенції 1961 року про скорочення безгромадянства.

Загальне зауваження № 7 Комітету з прав дитини, пункт 25: «Комітет рекомендує державам-учасникам вжити всіх необхідних заходів для забезпечення реєстрації всіх дітей при народженні. Цього можна досягти за допомогою загальної, ефективно керованої системи реєстрації, доступної для всіх і безкоштовної. Ефективна система повинна бути гнучкою та враховувати обставини сімей, наприклад, шляхом забезпечення мобільних реєстраційних пунктів, де це є необхідним».

Одним із основних інституційних обов'язків усіх уповноважених органів є надання особі правосуб'єктності; це має ключове значення для належного врядування і на сьогодні є цільовим завданням Цілей сталого розвитку 16.9 «забезпечувати правосуб'єктність усім, зокрема, реєстрацію народження».

Міжнародна юриспруденція робить виняток із загального правила невизнання документів, виданих на територіях, які не контролюються урядом. Міжнародний суд ООН у своєму консультативному висновку щодо Намібії встановив, що хоча офіційні акти, видані фактичним органами влади, є «незаконними та недійсними, така недійсність не може поширюватися на такі акти, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів, ігнорування чого може призвести лише до негативних наслідків для мешканців території».⁴

Національна законодавча база

4. Консультативний висновок Міжнародного суду від 21 червня 1971 року - Юридичні наслідки для держав внаслідок продовження присутності Південної Африки в Намібії (Південно-Західна Африка) всупереч резолюції 276 (1970) Ради Безпеки, параграф 125.

«Мені дуже шкода, що мені довелося цілий день проїхати по Херсону, щоб моя дитина отримала свідоцтво про народження, в якому сказано, що його батьки є громадянами України. Я маю зареєструвати свого сина, не вказуючи батька, бо ми одружилися в Сімферополі. Мій чоловік не міг приїхати зі мною, бо в нас немає грошей. Коли нам вдасться зібрати гроші на чергову поїздку? Більш того, нас не звільняють від судових зборів. Нам не вистачає допомоги та піклування від держави».

Громадянка України, яка проживає в Сімферопіль

Реєстрація народження в Україні регулюється статтею 49 Цивільного кодексу України та Законом «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Реєстрацію здійснює відділ державної реєстрації актів цивільного стану при Міністерстві юстиції України.

Коли дитина народжується в пологовому будинку, видається медична довідка про народження.⁵ Якщо такої медичної довідки про народження немає, медична консультаційна комісія може підтвердити факт народження в матері дитини протягом періоду до 30 днів після народження.⁶ Підтвердження народження, видане пологовим будинком або медичною консультаційною комісією, необхідне для реєстрації дитини в відділі державної реєстрації актів цивільного стану та отримання свідоцтва про народження.

У п. 4 статті 13 Закону «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» зазначено, що за відсутності підтвердження факту народження документом від пологового будинку або медичної консультаційної комісії реєстрація дитини в Державному реєстрі актів цивільного стану можлива лише відповідно до рішення суду про встановлення юридичного факту народження. П. 7 статті 315 Цивільного процесуального кодексу України визнає, що суд розглядає справи в разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження. Стаття 317 Цивільного процесуального кодексу визначає спрощену судову процедуру встановлення фактів народження та смерті, що відбуваються на НПУТ. Відповідно до такої процедури, такі справи можуть бути подані на розгляд до будь-якого суду на підконтрольній території, та повинні розглядатися «негайно». Вона також передбачає негайне виконання судового рішення у таких випадках.

У грудні 2017 року Кабінет Міністрів поширив процедуру підтвердження факту народження дитини поза межами медичного закладу з метою її запровадження до випадків народження на НПУТ. Відповідно до цієї процедури можуть створюватися спеціальні медичні комісії за участю міжнародних гуманітарних організацій. Вони можуть направляти спеціалістів на НПУТ для підтвердження народження дітей на цих територіях. На цей час така процедура існує лише на папері і, крім того, видається тривалою та складною в реалізації.

У 2018 році статтею 2 (3) Закону «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» було визначено виняток із загального правила недійсності документів, виданих на НПУТ, стосовно документів, які засвідчують факти народження або смерті особи, що дає змогу додавати такі документи до заяв про реєстрацію народження або смерті органом реєстрації. Проте цей виняток застосовується лише для документів, виданих на НПУТ Донецької та Луганської областей, але не в Криму. Уряд досі не запровадив адміністративну процедуру для забезпечення виконання цього положення. Створення таких адміністративних процедур також передбачено у плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини (пункти 126(3) і 129(1)).

5. Форма № 103/о. Доступно за посиланням: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1150-06>.

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 9 від 9 січня 2013 р. «Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я».